

Idees

Xarxes i clústers

Andreu Mas-Colell

Xarxes i clústers són termes que apareixen amb regularitat en les discussions i les anàlisis sobre la competitivitat dels territoris.

Tenen punts en comú: els dos conceptes s'allunyen d'una percepció jeràrquica, centralitzada, dels orígens de la creativitat empresarial. Els dos accentuen la importància de la interacció, dels moviments laterals, dels entorns una mica difosos i oberts a l'acció de l'espontaneïtat.

Però hi ha una diferència, sobre la qual vull concentrar la meua reflexió d'avui: la noció de clúster incorpora la idea de proximitat física, mentre que la de xarxa és del tot neutra al respecte i, de fet, més aviat tendeix a considerar-la irrellevant. La significació moderna de la xarxa deriva, evidentment, de la disponibilitat d'Internet i de la revolució en les relacions humanes que aquesta tecnologia, i d'altres de l'univers electrònic, ha comportat. És clar que ara tots som molt pròxims els uns als altres i que ens relacionem amb una gran immediatesa: des del punt de vista d'un investigador a Barcelona avui no hi ha diferència entre comunicar-se amb un col·lega d'Osca o un de Bangalore. El món és més petit i han sorgit, per tant, moltes comunitats de treball i d'interacció definides en completa independència de la distància física.

El reconeixement de la importància de la idea de clúster és més antiga. La idea procedeix de la tradició del pensament econòmic. La primera proposta (no amb aquest nom) és de final del segle XIX i ve per mà de Marshall, l'economista britànic més influent del seu temps. Després ha estat recollida per tota una filera d'autors que, en els períodes més recents, inclouen Becattini i Porter. En un text molt conegut deia Marshall:

“Quan una indústria ha triat una localització, és probable que s'hi quedi molt de temps: els avantatges que la gent d'un mateix ofici qualificat obtenen de ser veïns entre si són molt importants. Els misteris de l'ofici deixen de ser misteris. És com si fossin a l'aire. Les criatures els aprenen sense adonar-se'n. El bon treball és apreciat, les invencions i les millores en maquinària, en processos i en l'organització general dels negocis són discutits contínuament: si algú desenvolupa una nova idea, d'altres la reprenen i la perfec-

cionen i així sorgeixen noves idees. I oficis subsidiaris i proveïdors apareixen i creixen a la vora, proporcionant materials i components, organitzant el comerç i economitzant els costos.”

Hi ha aspectes d'aquesta descripció que avui no són tan vigents, potser per la major viabilitat i pel paper creixent de les xarxes. Així, la deslocalització és més comuna del que es podria desprendre de la lectura del text. Però penso que podríem actualitzar l'essència del missatge sense dificultat. Aquesta essència és la constatació que, a pesar de tota la contribució de les noves tecnologies, la immediatesa del contacte proper constitueix una contribució irreductible i diferenciada, en el sentit de poc substituïble, a la qualitat d'una estructura d'interacció. La transmissió d'informació dins d'un clúster físicament localitzat en un territori específic és més inevitable, i potser més directa que no ho és pas a la xarxa. En tot cas, és diferent del que és possible, i freqüent, en aquesta.

En definitiva, penso que es pot defensar la tesi que els canvis tecnològics que han fet possible les noves estructures de xarxes, formals i informals, no han eliminat en canvi la significació i la importància de la interacció en entorns físicament contigus. Ens equivocariem si penséssim que a Europa tot és cosa de desenvolupar xarxes (aquestes, per exemple, han proliferat en un àmbit que conec bé, el de les universitats i la recerca). La competitivitat d'Europa, el famós objectiu de Lisboa, passa també, i en aquest moment potser principalment, pel desenvolupament de clústers. És interessant que, en l'àmbit universitari i de recerca que acabo d'esmentar, tant Alemanya com França han reorientant les seves polítiques en aquesta direcció. Com també és el cas en el marc més ampli de la Unió Europea.